

Qüestions

CIDOB

20

DESEMBRE
2012

MÓN POSTBIPOLAR: el paradigma de la interdependència

Pere Vilanova, investigador sènior associat, CIDOB, entrevistat per Oleguer Sarsanedas

El columnista britànic Seumas Milne (en el seu últim llibre, acabat de publicar, *The Revenge of History: The Battle for the 21st Century*) sosté que a final d'estiu del 2008, dos esdeveniments en ràpida successió van assenyalar la fi del Nou Ordre Mundial (un món unipolar basat en la incontestada supremacia militar dels Estats Units i la dominació econòmica d'Occident) que havia inaugurat George Bush pare el 1990.

Aquests dos esdeveniments van ser: la derrota de Geòrgia, estat-client dels Estats Units, en una guerra breu però sagnant contra Rússia pel territori d'Ossètia del Sud –que va posar fi a dues dècades de poder incontestat dels Estats Units al món– i, tres setmanes més tard (el 15 de setembre), l'ensorrament del quart banc d'inversió més gran d'Amèrica, Lehman Brothers (“una mena d'equivalent de dretes de la caiguda del mur de Berlín”, segons l'historiador Eric Hobsbawm) –que va engolir el món occidental en la crisi econòmica més profunda des de la dècada de 1930.

En resum: després d'una dècada de guerra contínua, els Estats Units aconseguen mostrar els límits, més que l'abast, del seu poder militar; d'altra banda, s'estavellava el model capitalista neoliberal que havia regnat suprem durant tota una generació (i només s'aconseguia salvar del desastre total gràcies a la més gran intervenció estatal de la història).

El vell ordre internacional (previ a 2008) ja no hi és i Pere Vilanova creu que –exceptuant algunes manifestacions localment intenses de la crisi, particularment a Europa– el món no ha canviat gaire des que Barack Obama va accedir per primer cop a la Presidència dels Estats Units.

El gener de 2009, Obama va heretar la feixuga càrrega inercial de les administracions Bush: com sortir de l'Iraq i l'Afganistan, relacions tenses amb el Món Àrab i el Món Musulmà, la qüestió de Guantánamo. En política exterior, la prudència és una virtut i la continuïtat un valor, cal evitar els girs sobtats, els canvis de rumb requereixen temps. Però el gener de 2013, el rumb és el que ha fixat ell: prudència

envers Rússia, fermesa política i diplomàtica (multilateral) envers l'Iran, contenció de les temptacions militars israelianes i diplomàcia en sincronia amb les Nacions Unides. Obama se sent ara vindicat per les dinàmiques endegades al Nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà per les revolucions de la Primavera Àrab, consistents amb el seu famós discurs de 2009 al Caire, i continuarà sortint d'Afganistan i mantenint la seva lluita amb el Congrés per la qüestió de Guantánamo. La segona presa de possessió d'Obama, tanmateix, té lloc en un món postbipolar que encara estem intentant de descriure, en uns moments en què estem començant a comprendre les implicacions per a la presa de decisions de tenir massa informació i massa poc temps per processar-la. Un exemple pràctic: què fem amb Síria?

En aquest món, Europa qualificaria com a problema geopolític?

Els líders europeus intenten fer encaixar un discurs europeista inexistent amb l'"interès nacional" de cadascú, en el context d'una "unió" en la qual tothom té poder de veto. L'estructura institucional europea no està pensada per resoldre problemes –ella és el problema. Hi ha qui defensa l'opció d'eleccions presidencials directes, però per a què? El que cal canviar és tota l'estructura de poder a Europa. La UE és una gran idea, sens dubte, però la crisi demostra que, ara mateix, està sent el seu principal enemic. El Tractat de Niça (2000) va representar la sentència de mort del potencial federalista de Maastricht i la crisi no ha fet sinó empitjorar les perspectives de superar les mancances d'una unió en la qual les parts components solen actuar com a estats-nació tradicionals. El que fan els líders europeus és comprar temps (que és el que se sol fer quan no se sap què fer), però no poden evitar d'enfocar les coses (per exemple, les finances globals desregulades) des d'una perspectiva del segle XIX. Agafem el deute grec: el Fons Monetari Internacional és partidari de la condonació; qui s'hi oposa? Els bancs francesos i espanyols. O sigui que els grecs queden condemnats a cadena perpètua, en una presó sense sortida, perquè els estats europeus, molt imprudentment, van adquirir deute grec i ara volen recuperar els diners –tots, sense cap pèrdua. Fa més de deu anys que la UE actua de manera imprudent en el món, com si fos un actor global important. Des de l'adveniment de la Política Exterior i de Seguretat Comuna (1999), la UE no ha "parlat amb una sola veu" excepte ocasionalment, quan els grans han decidit anar junts (per exemple, en el cas de Montenegro). És realment molt difícil de veure com la UE, on les decisions s'han de prendre amb l'aprovació unànime dels vint-i-set estats membres, pot progressar adequadament sense canviar la seva estructura de poder. La UE té, de fet, els mateixos problemes que les Nacions Unides: una suma d'estats és menys potent que un sol estat –això se sap des de Westfàlia.

Un Occident desacreditat com a defensor dels drets humans en el món (després d'una "no-victòria" parcial estratègica a l'Iraq i l'Afganistan) i un ordre capitalista (dominat per Occident) que fa aigües i accelera el declivi relatiu dels Estats Units i Europa. I ara, què?

El paradigma emergent del món postbipolar és *interdependència*. Aquesta és la regla d'or, objectiva, dels temps, i té força més significat que *globalització*. La Xina és l'exemple perfecte d'interdependència. Com bé va reconèixer públicament Hillary Clinton ("Com pots tractar durament el teu banquer?"), la Xina és el banquer dels Estats Units; i el seu interès com a banquer és que l'economia del seu client principal no s'ensorri –es compromet, per tant, a tenir cura que això no passi, a canvi del compromís dels Estats Units de regularitzar la situació de la Xina a l'Organització Mundial del Comerç, per exemple, i a alguna cosa més, com ara donar un cop de mà amb l'Iran o Síria. Passa el mateix amb Amèrica Llatina, Àfrica, el medi ambient: aquest és un món en què tot depèn de tot –fins i tot per Obama.

Les perspectives són que els Estats Units continuaran sent el poder militar abassegadorament dominant en un món multipolar que està lluny de ser lliure de risc...

Una de les ficades de pota més importants de Mitt Romney durant la campanya presidencial de 2012, va ser prendre's la retòrica de Putin al peu de la lletra i identificar Rússia com el principal problema dels Estats Units en política exterior –mentre que Rússia, de fet, s'ha mostrat força cooperativa (particularment en qüestions logístiques relacionades amb l'Afganistan). Pot ser que Putin, com a excoronel de la KGB, tingui encara preferència per l'esquema d'un món bipolar, però sap perfectament que la Guerra Freda ha acabat. Va ser el maltractament de Bush cap a Rússia (derivat de l'exercici de la unipolaritat) que va impulsar Putin a restablir, redefinir i escenificar l'interès nacional rus: oposició a l'expansió de l'OTAN cap a l'Est, veto a l'entrada de Kosovo a les Nacions Unides, proliferació d'estats *de facto* (com Ossètia). Bush va cometre un gran error quan va desplegar unilateralment sistemes antimíssils a Polònia i la República Txeca, provocant la reacció de Rússia. Obama ho ha resolt d'una manera molt simple: després de fer veure que consultava totes les parts, els míssils residiran a la base de Rota, a Espanya.

Encara no hem mencionat l'Orient Mitjà...

Des del desmantellament de l'Imperi Otomà, l'Orient Mitjà ha estat una zona de conflicte complexa, clivellada de causes antigues –no és cap casualitat que avui Turquia estengui la seva influència a la regió. L'element nou és la Primavera Àrab, que ningú no va anticipar i que està canviant les coses a una zona més ampla, que inclou el Mediterrani. Com interactuaran les noves dinàmiques amb les causes preexistents –com ara la qüestió palestina? Malgrat la seva relació preferencial amb els Estats Units, Israel ha de vigilar què fa: Erdogan i Morsi són dos electrons lliures en un joc en el que la dialèctica entre el vell i el nou és el que defineix la partida. Però els esdeveniments recents a Gaza han demostrat una vegada més que la relació Estats Units-Israel és una de les actituds més decebedores de la política exterior d'Obama. Obama s'ha tirat enrere pel que fa la qüestió palestina, no des d'una preocupació legítima per la seguretat d'Israel, sinó fent costat als elements més extremistes de la dreta israeliana –per tant, objectivament, donant suport als colons. El que passa és que, als Estats Units, aquesta és una qüestió de política interna. El que va passar a l'Assemblea General de les Nacions Unides el 29 de novembre de 2012, en tot cas, va ser això: cent trenta-vuit estats van votar a favor del reconeixement de Palestina com a estat membre (de segona classe), només nou van seguir Israel i els Estats Units.

I què passa amb l'Iran?

Un altre molt bon exemple d'interdependència: els Estats Units garanteixen que Israel no actuarà unilateralment contra l'Iran; s'espera per tant que Rússia i la Xina (òbviament satisfets) ajudin els Estats Units, a canvi, amb la qüestió de Síria –la qual cosa, al seu torn, permet a Rússia sentir-se com si retrobés el seu estatus de superpotència, i deixa que la Xina gestioni la seva realitat de superpotència econòmica global. Etcètera.

Alguns descriuen el Pakistan com una peça fluixa de la seguretat global...

No hi estic gens d'acord. El Pakistan no és un estat feble. L'exèrcit és un poder fort, el més fort del país. En el passat solia fer-se amb el poder polític de tant en tant (els governs civils i militars seguien, de fet, un cicle força regular), però cada vegada es mostra més reticent a fer-ho –perquè no li cal. D'altra banda, l'arma nuclear ha tingut un efecte estabilitzador pel que fa a les relacions amb l'Índia. Obama no s'hauria de preocupar gaire del Pakistan.

S'hauria de preocupar pel terrorisme internacional?

Al-Qaeda ha durat deu anys, sembla que ara ha entrat en declivi. No ha aconseguit enderrocar cap govern i la immensa majoria de les seves víctimes han estat musulmans. La seva influència ha anat minvant des dels atemptats de Londres de 2005 i, de fet, ha tingut un paper residual en totes les qüestions globals importants dels últims cinc anys. La lliçó a aprendre és que cal tenir molta cura de no fer projeccions a llarg termini a partir de situacions conjunturals. Avui, la principal amenaça per a Europa, per exemple, no és Al-Qaeda en el Magrib Islàmic, sinó més aviat el crim organitzat de l'Est.

Interdependència vol dir que el món ha esdevingut encara més complex?

El món bipolar era visualment molt clar i es podia descriure –generava teoria. El món postbipolar és molt difícil de descriure –d'aquí, el nostre dèficit teòric actual. En la mesura que se'n produeixen, tanmateix, solen ser teories molt trencadisses (la fi de la història, el xoc de civilitzacions). Ens manca una sòlida descripció conceptual del món en el que vivim –i això deu voler dir alguna cosa.

Com ara quina?

Que potser ens trobem en un sistema global en mutació total –i encara no ho entenem.